

BILTEN RG 35

Bilten Radne grupe za Poglavlje 35
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

NACIONALNI KONVENT

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji predstavlja stalno telo u okviru kojeg se vodi tematski strukturirana debata predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.

RADNA GRUPA 35

Cilj Radne Grupe za pregovaračko poglavlje 35 jeste da pomogne proces normalizacije odnosa i unapredi život građana Srbije i Kosova kroz zastupanje predloga praktičnih politika, konkretnih rešenja za implementaciju Briselskog sporazuma i kroz promociju vrednosti Evropske unije.

Radna grupa je otvorena za sve organizacije civilnog društva, profesionalna i akademska udruženja i pojedince-eksperte koji se bave ovom temom.

Fondacija BFPE za odgovorno društvo
Foundation BFPE for a Responsible Society

ULOGA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U PROCESU DIJALOGA DANAS: POZITIVNE PROMENE ILI DODATNO OPTEREĆENJE?

Stefan Vladislavljev, programski koordinator
svladislavljev@bfpe.org

Predstavnici međunarodne zajednice su angažovanje u podsticanju daljeg procesa dijaloga i normalizacije odnosa podigli na viši nivo kroz brojne aktivnosti „šatl diplomatije” i povećanim brojem država i visokih predstavnika u samom procesu. Pitanje je koje rezultate ovi procesi donose, da li se radi o uspešnim naporima ili nečemu što bi se u srpskom jeziku moglo opisati narodnom izrekom koja glasi: „Sto babica, kilavo dete”. Sa novim zamahom međunarodne zajednice i angažovanju u procesu facilitacije normalizacije odnosa između Beograda i Prištine evidentno je da rezultati samog procesa nisu nužno povezani sa brojem angažovanih strana.

Iako je teško napraviti podelu predstavnika međunarodne zajednice koji su uzeli aktivnu ulogu u posredovanju u dijalogu između Beograda i Prištine, u najmanju ruku ih možemo videti kao one koji su u samom procesu dijaloga prisutni duži vremenski period i one koji su kandidaturu za aktivniju ulogu istakli u neposrednoj prošlosti.

Naravno, Evropska unija jeste institucionalni nosilac dijaloga i akter sa dugoročnim prisustvom. Angažovanje Brisela u posredovanju i pružanju platforme za dijalog i čak i dodatno angažovanje drugih aktera dolazi uz napomenu da okvir koji je postavila Evropska unija ostaje glavni okvir za svaki potencijalni napredak u normalizaciji odnosa. Kao drugi akter koji je duže prisutan se može navesti Vašington, iako njegova uloga nije uvek bila institucionalno u potpunosti definisana, svakako predstavlja relevantan faktor u procesu normalizacije. Danas, ulogu Sjedinjenih Američkih Država u facilitaciji procesa dijaloga, pre svega kada govorimo o institucionalnom prisustvu, nemoguće je odvojiti od uloge Evropske unije, što je očigledno i kroz nastupe dvojice specijalnih izaslanika Miroslava Lajčaka i Gabrijela Eskobara. Zajednički nastupi ukazuju na visok nivo koordinacije, usaglašavanje stavova i jedinstven cilj dve strane. U prilog tome govore i javni nastupi, kao i posete, gde je gotovo nemoguće videti nastup jednog izaslanika bez

drugog. Ovakav trend je vidljiv nakon dolaska administracije Džoa Bajdena na vlast, dok je situacija u periodu 2016-2020. bila očigledno drugačija, sa postavljanjem Ričarda Grenela čak i pokušaja da se kroz potpisivanje dokumenata u Vašingtonu postavi novi okvir za dalji proces normalizacije dve strane. Kako je takozvani „Vašingtonski sporazum” ostao uglavnom slovo na papiru, tako je i samostalno angažovanje Sjedinjenih Američkih Država palo u drugi plan nakon odlaska Donalda Trampa sa pozicije predsednika i revitalizacije transatlantskog partnerstva po povratku demokrata na vlast.

Dosadašnja uloga država članica Evropske unije je svakako uticala na proces dijaloga i normalizacije, što posebno važi za Nemačku, međutim sa dolaskom novog kancelara uloga Nemačke je u određenoj meri redefinisana, s toga se može reći da je nova uloga dovela i do značajnije pozicije unutar samog procesa. Naravno, u svom zvaničnom stavu Berlin neće umanjiti ulogu Brisela i Miroslava Lajčaka, kao i institucionalni okvir pregovora, međutim nekoliko značajnih događaja ukazuje da Nemačka želi značajniju poziciju. Prva jeste svakako stav izrečen od strane novog kancelara Šolca prilikom prve zvanične posete Zapadnom Balkanu, da za Srbiju i Kosovo na kraju puta (procesa normalizacije) treba da stoji međusobno priznavanje. Ovakav stav nije novost u diskursu normalizacije, ali se od samog početka tumači kao neprihvatljiv za Beograd. Čini se da i pored pritiska koji dolazi iz Berlina, za Beograd ova opcija nije rešenje kome se teži i da nije realno očekivati bilo kakvu vrstu odstupanja od tog stava. Pored samog kancelara, slične izjave o međusobnom priznanju stizale su i od skoro postavljenog izaslanika nemačke za Zapadni Balkan, Manuela Saracina. Pored Saracina, kao dodatni akteri u priču zvanu dijalog Beograda i Prištine ili normalizacija odnosa između Srbije i Kosova nakon zajedničkog pisma (zapravo dva pisma) koje su nemački kancelar i francuski predsednik Makron uputili predsedniku Srbije Vučiću i kosovskom premijeru Kurtiju ulaze i dvojica visokopozicioniranih savetnika za spoljnu politiku: Jens Pletner sa strane Nemačke i Emanuel Bonea sa francuske strane. Uloga Pletnera i Bonea je definisana pre svega kao podrška

Mirolavu Lajčaku i institucionalizovanom dijalogu pod pokroviteljstvom Evropske unije, ali je teško ne odati se utisku da su delegati dve najmoćnije prestonice u Evropskoj uniji pojačanje koje bi samim svojim prisustvom trebalo da pogura proces dijaloga napred, ali i predupredi potencijalnu eskalaciju tenzija sličnu onoj sa kraja jula i početka avgusta kada je delovalo da je ozbiljniji sukob neizbežan.

Kada bismo ovde stali sa pregledom relevantnih aktera koji predstavljaju međunarodnu zajednicu već bismo imali komplikovanu strukturu i mnogostruke kanale komunikacije. Ne bi trebalo zanemariti ni druge aktere koji, čini se, imaju konstruktivan pristup sa čini se malo stvarnog uspeha u zauzimanju pozicije unutar dijaloga poput Ujedinjenog Kraljevstva ili one aktere koji su garanti mira i očuvanja statusa quo poput NATO-a. Ako sve do sada pomenute aktere pored toga što smo ih definisali kao dugoročno prisutne ili one koji su skoro zauzeli aktivniju poziciju okarakterišemo i kao konstruktivne, to nam daje novu dimenziju kategorizacije angažovanja međunarodne zajednice. Dakle, Evropska unija, Sjedinjene Američke Države, Nemačka i Francuska se mogu nazvati državama koje teže da postojeće institucionalne (i manje institucionalne) okvire dijaloga iskoriste kako bi proces normalizacije pogurali ka napred i ka potencijalnom rešenju koje bi bilo dugoročno i u određenoj meri bilo prihvatljivo za obe strane. Postoji i ona druga grupa aktera čija uloga se ne bi nikako mogla nazvati konstruktivnom, pre svega zbog samog interesa tih država i zbog jasnog zauzimanja pozicije uz jednu od strana u dijalogu. Ti akteri su, pre svega, Rusija i Kina. Najpre, Rusija se sada tradicionalno vidi kao neko ko „drži stranu” Srbiji u osporavanju kosovskog statusa, kako u okviru narativa koji se plasira, tako i kroz podršku u međunarodnim institucijama. Međutim, Ruska invazija u Ukrajini i najnoviji razvoj dešavanja sa referendumima u Donjecku, Lugansku, Hersonu i Zaporozju se ne mogu nazvati korisnim argumentom za Srbiju, pogotovo u kontekstu separatističkih tendencija i pitanju teritorijalnog integriteta Ukrajine. Dodatno opterećenje za proces normalizacije jeste i činjenica da je ruska invazija iskorišćena od strane Prištinskih vlasti da se sekuritizuje i mogućnost preliivanja

sukoba na Zapadni Balkan i da se u nastupima predstavnika Prištine Srbija prikaže kao potencijalni agresor za koga nije pitanje da li će napasti nego kad će napasti Kosovo. Na kraju, iz priče o relevantnim akterima se ne sme izostaviti Peking. Pre svega zbog činjenice da su vlasti u Srbiji svesni da pozivanje na autoritet Moskve u zastupanju interesa Srbije na globalnom nivou nije najpametniji potez u ovom trenutku. Zbog toga, sve se češće mogu čuti izjave zvaničnika Beograda i Pekinga da Srbija ima podršku Kine u borbi za očuvanje teritorijalnog integriteta. Naravno, ova pozicija je definisana unutrašnjim problemima koje sama Kina ima po istom pitanju i politikom „Jedne Kine” koja osporava status nezavisnosti svih spornih oblasti poput Tajvana ili Tibeta.

Sa ovim pregledom svih aktera koji se mogu smatrati relevantnim, a sa poslovicom sa uvoda u ovaj tekst na umu, postavlja se pitanje: kako je moguće da rešenje prihvatljivo obema stranama u dijalogu deluje nikad dalje. Sama institucija dijaloga je i dalje upitna i sve su manje očekivanja od sastanaka u Briselu. Glavne tačke sporenja, poput Zajednice srpskih opština ostaju slovo na papiru, a važna pitanja poput pitanja reciprociteta onog trenutka kada dođu do toga da budu primenjena dovode do eskalacije tenzija i skoro do otvorenog sukoba.

Ono što jeste očigledno je da postoji konsenzus u okviru međunarodne zajednice da je neophodno pomeriti se korak unapred. Što jeste za pohvalu, s obzirom da je jedna od glavnih kritika bila ta da zbog nezainteresovanosti i nedostatka koordinacije u pristupu trećih

aktera dolazi do stagnacije u procesu dijaloga. Danas, zainteresovanosti ne manjka, ono što ostaje upitno jeste nivo koordinacije. Postaje teško pratiti koja delegacija kada dolazi u region, u kom sastavu i kod koga. Zatim, ko je nosilac institucionalnog dijaloga, koja je njegova glavna uloga i ko će na kraju dovesti do potencijalnog pomaka i održivog rešenja.

Takođe, postavlja se pitanje da li postoji ideja do čega na kraju proces dijaloga i normalizacije treba da dovede. Da li se teži nemačkom predlogu obostranog priznanja ili pak postoji drugi predlog koji se može bazirati, barem za početak, na implementaciji tačkaka Briselskog sporazuma i postepenoj normalizaciji. Za sada, međunarodna zajednica bi morala da teži pronalaženju najmanjeg zajedničkog sadržioca koji bi se mogao uzeti kao polazna tačka za dalji proces dijaloga, jer početi od predloga međusobnog priznanja ne deluje kao dobro rešenje. Još jedna važna uloga koju međunarodna zajednica treba da preuzme jeste činjenica da je neophodno poslati i jasnu poruku koji je benefit i za Beograd i za Prištinu od daljeg konstruktivnog dijaloga. Naravno, u bilo kom kontekstu, Evropska perspektiva i članstvo u Evropskoj uniji bi mogli da budu dobar podsticaj. Da bi se to postiglo, potrebno je izbeći kakofoniju glasova i uspostaviti jasne kanale komunikacije, kao i kratkoročne ciljeve koje je potrebno dostići kako bi se proces dijaloga pokrenuo napred u pozitivnom pravcu.

PRINCIPI ZA NORMALIZACIJU ODNOSA BEOGRADA I PRIŠTINE

Miloš Pavković, mlađi istraživač
milos.pavkovic@cep.org.rs

Imajući u vidu promenljivu dinamiku pregovora i njegove uspone i padove u prethodnih 11 godina koliko Evropska unija (EU) posreduje u pregovorima, javila se potreba za definisanjem ključnih principa neophodnih za dalji proces normalizacije odnosa. Istraživači iz Prištine i Beograda pokušali su da iz dve različite perspektive predlože ključne principe neophodne za normalizaciju odnosa. Ovaj rad prezentuje 13 izdvojenih principa koji se podjednako odnose i na vlasti u Beogradu i Prištini, iz beogradske perspektive.

Prvi princip se odnosi na to da dve strane treba **da ostanu otvorene za dijalog** kao osnovni princip. S obzirom da je bilo slučajeva u kojima jedna ili druga delegacija odbijaju da pregovaraju, postoji potreba da se obe strane pozovu da ne odustaju od dijaloga. Deo dijaloga može biti i da nekada nema dogovora,

ali važno je ne odustajati od dijaloga. To nas dovodi do drugog principa kojim bi trebalo da se obe strane rukovode, a to je da **stave interese lokalne populacije na prvo mesto**. Kada su pitanja lokalne zajednice prioritizovana, poput problema sa slobodom kretanja, imovinom, poštanskim uslugama, itd. lakše će se doći do sporazuma. Jedan od ključnih problema jeste **nepoverenje** koje postoji među akterima pregovora. Ono proizilazi iz nedostatka političke volje za **implementacijom već potpisanih ugovora** i čestih zabrana da **funkcioneri jedne i druge strane putuju nesmetano** preko administrativnih prelaza. Iz identifikovanih problema proizilaze tri dodatna principa: **odmah implementirati sve potpisane dogovore, omogućiti nesmetane posete funkcionera i prekinuti postojeći krug nepoverenja**.

Transparentnost čitavog procesa pregovora se pokazala kao veliki problem i za građane na Kosovu i za one u centralnoj Srbiji. Naime, nisu svi potpisani sporazumi dostupni javnosti, a epizode sa tajnim pregovorima poput one o podeli Kosova iz 2018. godine doprinose sve većem nepoverenju u proces. Stoga je još jedna preporuka za sve aktere u pregovorima da dodatno rade na **povećanju transparentnosti čitavog procesa**. Kako je članstvo u EU strateški cilj obe strane, normalizacija odnosa je jedan od uslova da se ovaj cilj ispuni. Beograd i Priština bi trebalo da **podržavaju jedni druge na zajedničkom putu ka članstvu u EU** i nastave pregovore u dobroj volji kako bi proces normalizacije odnosa bio završen što pre i što kvalitetnije. To nas vodi ka sledećem predlogu koji ima za cilj da ojača saradnju između dve strane. On se odnosi na **otvaranje novih regionalnih inicijativa za predstavnike Kosova i jačanje saradnje u postojećim**. Poziv za članstvo u Otvorenom Balkanu i jačanje saradnje u okviru CEFTA, Zajedničkog regionalnog tržišta, Berlinskom procesu, Regionalnom savetu za saradnju imaju potencijal da olakšaju i proces normalizacije. Međutim, da bi bilo moguće dovršiti proces normalizacije i sarađivati u okviru regionalnih inicijativa, neophodno je da se obe strane odreknu **maksimalističkih ciljeva i posegnu za suštinskim kompromisom**. Različito shvatanje procesa normalizacije među akterima, za predstavnike Kosova to je „međusobno priznanje“, dok je za Srbiju nepriznavanje Kosova polazna osnova. Obe strane treba da budu spremne za kompromis kako bi proces normalizacije mogao da bude dovršen.

Previše često su se pregovarači vraćali iz Brisela bez dogovora. Za obične građane runde pregovora u prestonici Belgije mogu delovati otuđeno. Zato je jedna od preporuka da se bar neke od rundi pregovora **prebace iz Brisela u Beograd i Prištinu**. Time bi vlasništvo nad pregovorima bilo lakše povezano sa lokalnim elitama, a građani bi imali više poverenje u postignute dogovore. Nadalje, kako bi se obezbedilo poštovanje postignutih dogovora, neophodno je uspostaviti **mehanizam za praćenje implementacije postignutih dogovora**. Imajući u vidu da 2 sporazuma nisu uopšte implementirana, a 12 delimično, od ukupno 24 koliko je dosada postignuto, neophodan je mehanizam za praćenje koji bi EU koristila da podseti strane na njihove obaveze u slučaju nedostatka implementacije.

Na kraju, dva ključna principa, koji nažalost moraju da se ponove, jesu **uzdržavanje od korišćenja zapaljivog jezika i populističkih izjava funkcionera** kao i **uzdržavanje od korišćenja i pretnje nasiljem**. Nažalost, tokom prethodnih godina zabeležen je veliki broj populističkih izjava na obe strane, kao i pretnje ratom koje u okolnostima dešavanja u Ukrajini deluju zabrinjavajuće.

Učesnici Samita za mir i demokratiju pozvali Kosovo i Srbiju da postignu sveobuhvatni sporazum o normalizaciji odnosa

Tri organizacije civilnog društva sa Kosova, Nova društvena inicijativa (NSI), S'bunker i Kosovski centar za bezbednosne studije (KCSS), uz pomoć Atlantskog saveta, Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED) i Fonda braće Rokfeler (RBF), organizovale su prvi Samit za mir i demokratiju na Kosovu (KPDS) 21. i 22. Septembra u Prištini. Cilj samita je bio da se stvori zamah za normalizaciju odnosa između Kosova i Srbije, što vidimo kao preduslov za razvoj i evropske integracije Zapadnog Balkana.

Jovana Radosavljević, izvršna direktorka Nove društvene inicijative (NSI) je rekla da je civilno društvo retko preostalo zdravo tkivo srpsko-albanskih odnosa, ali da i ta saradnja nije bez izazova. Dodala je da NSI radi na tome da stvori okruženje za iskrenu diskusiju između zajednica, u kojem ne postoje tabu teme i preko kojih je moguće razlučiti između pravih emotivnih okidača etničkih zajednica i onoga što su zapravo politički spinovi. Dodala je i da je važno za proces dijaloga da postoji puno razumevanje i rad na rešavanju problema koji utiču na zajednice, posebno zajednicu kosovskih Srba: "Ovo je posebno važno jer je, između ostalog, dijalog u Briselu, oteo kosovskim Srbima političku samostalnost. Možemo da kažemo da, kao civilno društvo, ono što smo imali da kažemo, nije uvek proizvelo željene efekte, ipak jesmo uvek imali osećaj da nas neko sluša i da smo u nekoj meri, ipak uticajni. To nas je motivisalo da nastavimo da radimo i zato smo i danas ovde."

Tokom dvodnevne konferencije NSI je predstavio četiri potencijalna scenarija odnosa Kosova i Srbije 2027. godine. Dokument na kom je radilo trinaestoro eksperata predstavili su Jovana Radosavljević i potpredsednik Saveta za inkluzivno upravljanje, Špetim Gaši. Svrha dokumenta je da ispita potencijalne buduće scenarije odnosa Kosova i Srbije i ohrabri javnu debatu o preduslovima da se ti odnosi budu najbolji mogući kao i upozori na one preduslove koji odnose mogu odvesti u pogrešnom smeru.

Dokument je dostupan [OVDE](#).

Poziv za učešće na konferenciji „Istine koje se negiraju“

Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) poziva studente i mlade profesionalce iz Srbije, Hrvatske, Kosova, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, koji su aktivni u sektoru civilnog društva ili koji žele da nauče više o suočavanju s prošlošću u postjugoslovenskom regionu, da se prijave za dvodnevnu konferenciju „Istine koje se negiraju“. Konferencija će se održati u Beogradu 8. i 9. novembra 2022. godine.

Cilj dvodnevne konferencije „Istine koje se negiraju“ je da se govori o sužavanju prostora za građanske akcije, posebno kada te akcije uključuju rad na tranzicionoj pravdi. Zajedno sa umetnicima, predstavnicima OCD, akademikima, aktivistima, novinarima i pojedincima iz regiona, razgovaraće se o memorijalizaciji, mirovnom aktivizmu, suočavanju sa prošlošću, lokalnim inicijativama i umetnosti kao alatu za povezivanje ljudi, kao i o regionalnoj saradnji aktivista i ulozi OCD.

Rok za prijavu je 24. oktobar u 17 časova, a prijavljivanje se vrši popunjavanjem onlajn formulara na engleskom jeziku. Svi prijavljeni učesnici biće obavješteni o rezultatima selekcije najkasnije do 25. oktobra.

Onlajn formular je dostupan [OVDE](#).

BILTEN RG 35

Bilten Radne grupe za Poglavlje 35
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

U Biltenu Radne grupe NKEU za Poglavlje 35 se iznose stavovi o pregovorima između Beograda i Prištine, prednostima i posledicama ponuđenih rešenja na stanje demokratije i društva u Srbiji, položaj i zaštitu etničkih zajednica na Kosovu, regionalnu stabilnost i pomirenje, Evropske integracije Srbije i druge važne teme od interesa za razvoj našeg društva. U biltenu se objavljuju tekstovi i stavovi članica Radne grupe, ali se daje mogućnost i drugim društvenim i političkim akterima da iznesu svoje stavove po pitanjima od značaja za Poglavlje 35. Bilten se objavljuje jednom mesečno, distribuiraju se putem elektronske pošte, i može da se preuzme sa internet stranice Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, kao i sa stranice Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) koji koordinira radom Radne grupe za Poglavlje 35 i uređuje sadržaj biltena.

BILTEN RADNE GRUPE NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJI ZA POGLAVLJE 35

Broj 47 (septembar 2022.)

poglavlje35@regionalnirazvoj.org

www.eukonvent.org

www.regionalnirazvoj.org

Mišljenja i stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne odražavaju neophodno zvanične stavove Ambasade Kraljevine Norveške, Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda SAD, kao ni Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, niti InTER-a.